

ΛΟΓΟ-ΔΗΜΙΑ

Συζητήσεις για την ελληνική λογοτεχνία και τον πολιτισμό (από την αρχαιότητα μέχρι τα νεότερα χρόνια)

2^{ος} Θεματικός Κύκλος

Τετάρτη, 17 Φεβρ. 2021, 17.00-19.00

Επιδημίες στον ελλαδικό χώρο από την αρχαιότητα μέχρι τα νεότερα χρόνια

Ομιλητές: Μαριάννα Καραμάνου, Γιώργος Καζαντζίδης

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ



Μαριάννα Καραμάνου, Καθηγήτρια Επιστημολογίας, Ιστορίας και Ηθικής της Ιατρικής στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η πρόσληψη της λέπρας στον ελλαδικό χώρο: Διδάγματα από μια επιδημία του παρελθόντος

Νόσημα γνωστό από την αρχαιότητα, η λέπρα ή νόσος του Hansen διέδραμε μια μακραιώνη πορεία στον ελλαδικό χώρο. Σύμφωνα με τον ιστορικό Ηρόδοτο (484-421 π.Χ.), η νόσος εισήχθη με το φοινικικό εμπόριο και τους περσικούς πολέμους. Ο Ιπποκράτης (460-377 π.Χ.) και οι αρχαίοι Έλληνες ιατροί χαρακτηρίζαν με τον όρο «λέπρα» μια σειρά λεπιδωδών δερματικών παθήσεων (έκζεμα, ψωρίαση κ.ά.), τα συμπτώματα των οποίων συγγέονταν με αυτά της λέπρας ενώ χρησιμοποιούσαν τον όρο «ελεφαντίαση» (elephantiasis Graecorum) για να περιγράψουν την νόσο του Hansen. Οι αρχαίοι Έλληνες ιατροί πίστευαν πως η λέπρα μεταδιδόταν με τα μιάσματα (νοσογόνος αέρας) ή ήταν κληρονομική, ενώ τα ακάθαρτα άτομα και εκείνα με αυξημένη σεξουαλική διάθεση ήταν πιο επιρρεπή στη νόσο, εξού και ο όρος «σατυρίαση», τον οποίο χρησιμοποιούσε ο Αριστοτέλης (384-322 π.Χ.) για περιγραφή της λέπρας. Κατά τη Βυζαντινή περίοδο ιδρύθηκαν τα πρώτα λεπροκομεία, ενώ στους αιώνες που θα ακολουθήσουν η νόσος ενδημεί, εξαπλώνεται με τα τουρκικά και αιγυπτιακά στρατεύματα, που διακινήθηκαν σε όλη την ηπειρωτική Ελλάδα και τα νησιά κατά την Ελληνική επανάσταση, και δημιουργεί μικρο-επιδημίες. Από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, το νεοσύστατο ελληνικό κράτος λαμβάνει περιοριστικά μέτρα και ιδρύονται λεπροκομεία, σε μια προσπάθεια περιορισμού του νοσήματος, ελλείψει φαρμακευτικής αγωγής. Κατά το δεύτερο μισό του 20ου αιώνα η ταχεία κοινωνικο-οικονομική ανάπτυξη στη χώρα, η αστικοποίηση, η ουσιαστική βελτίωση του βιοτικού επιπέδου, η εύκολη πρόσβαση στις υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης και η εισαγωγή της μονοθεραπείας με δαψόνη, αναγκάζουν το κράτος να χαράξει νέα υγειονομική πολιτική. Το 1957 τα λεπροκομεία κλείνουν, οι λεπροί μεταφέρονται στον αντιλεπρικό σταθμό Αθηνών για αποθεραπεία και ο μεγάλος εγκλεισμός των χανσενικών, εγκλεισμός και κοινωνικός αποκλεισμός, αποτελεί πλέον παρελθόν, αφήνοντας ωστόσο το στίγμα του στην ελληνική κοινωνία.



Γιώργος Καζαντζίδης, Επίκουρος Καθηγητής Λατινικής Φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο Πατρών

Ο λοιμός των Αθηνών: Θουκυδίδης 2.47-54

Η πρώτη λεπτομερής περιγραφή επιδημικής ασθένειας που μας σώζεται από την κλασική αρχαιότητα είναι αυτή του λοιμού των Αθηνών στο δεύτερο βιβλίο των *Ιστοριών* του Θουκυδίδη (2.47-54). Ο λοιμός προσβάλλει την Αθήνα σε δύο κυρίως επιδημικά κύματα, το πρώτο, και πιο σοβαρό, το 430-429 π.Χ. (όσο βρισκόμαστε, δηλαδή, στην αρχή του Πελοποννησιακού πολέμου) και το δεύτερο το 427-426 π.Χ. (βλ. Θουκυδ. 3.87.1-3). Το πρώτο κύμα διαρκεί δύο χρόνια, το δεύτερο έναν χρόνο. Υπολογίζεται ότι η Αθήνα χάνει από το λοιμό το ένα τρίτο του πληθυσμού της.

Στην ανακοίνωσή μου θα ασχοληθώ με την περιγραφή της ασθένειας – από την οποία ο Θουκυδίδης ισχυρίζεται ότι είχε προσβληθεί και ο ίδιος – στο 2.47-54, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση σε τέσσερις άξονες. Πιο συγκεκριμένα, θα μιλήσω για α) το ιατρικό λεξιλόγιο μέσω του οποίου ο ιστορικός προσπαθεί να αποδώσει, όσο πιο αντικειμενικά γίνεται και με όρους κλινικής σχεδόν αποστασιοποίησης, τη συμπτωματολογία του λοιμού, β) την έμφαση από μεριάς Θουκυδίδη στην πρωτόγνωρη και αξιοπερίεργη φύση της ασθένειας. Ο ιστορικός ομολογεί σε ένα σημείο της αφήγησής του ότι η ασθένεια ήταν τόσο συντριπτικά παράδοξη που να καθιστά σχεδόν αδύνατη την περιγραφή της (η ομολογία αυτή, όπως θα δούμε, έρχεται σε πλήρη αντίθεση με το κείμενο που έχει φτάσει τελικά στα χέρια μας, τις εξονυχιστικές του λεπτομέρειες και τη βεβαιότητα με την οποία ο ιστορικός μας μεταφέρει την εξέλιξη του λοιμού– βεβαιότητα που φαίνεται να πηγάζει σε μεγάλο βαθμό από το γεγονός ότι ο Θουκυδίδης υπήρξε ασθενής και ο ίδιος), γ) την έμφαση στην ιδέα της κοινότητας. Ο λοιμός, όπως θα υποστηρίξω, περιγράφεται να διαλύει τον ιστό της πόλης και τις υπάρχουσες κοινωνικές δομές, ωστόσο την ίδια στιγμή συγκροτεί – μέσω της ιδέας της μεταδοτικότητας - την αίσθηση ενός συμπαγούς συνόλου ανθρώπων τα μέλη του οποίου συνυπάρχουν στον πόνο, δ) τον τρόπο με τον οποίο ο λοιμός προαναγγέλλει – σε ένα πρώιμο σημείο της αφήγησης - την τελική συντριβή των Αθηναίων στη Σικελία.

Η περιγραφή του λοιμού των Αθηνών δεν αποτελεί μια αυστηρά «ιατρική» καταγραφή συμπτωμάτων. Για να την κατανοήσει κανείς σε βάθος θα πρέπει να την εντάξει στο ευρύτερο πλαίσιο της ιστορικής αφήγησης του Θουκυδίδη. Μόνο έτσι μπορούμε να αντιληφθούμε τους τρόπους με τους οποίους η ασθένεια καθίσταται καταλύτης ευρύτερων ιστορικών εξελίξεων αλλά, κυρίως, το πώς συνεχίζει να ταλαιπωρεί την κοινωνία των ανθρώπων μεταφορικά, ακόμα δηλαδή και όταν ως βιολογικό φαινόμενο έχει εκλείψει.

Την εκδήλωση συντονίζουν οι Ερευνητές του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής και Λατινικής Γραμματείας Αλεξάνδρα Ροζοκόκη και Ανδρέας Σεραφείμ

Ο σύνδεσμος ηλεκτρονικής παρακολούθησης της τηλεδιάλεξης είναι:

<https://meet.lync.com/academyofathens/aserafeim/1R281R6T>